הגמרא חוזרת ליישב את רב [המעמיד את האמור במשנה 'אינו זורק את הדם' שאם זרק הורצה] באופן אחר. אומרת הגמרא: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תאמר, **רַב דְּאָמַר** אם זרק הורצה כְּשִׁיטַת **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** אמר כן, הסובר שאכילת הפסח אינה מעכבת].

הגמרא מביאה ברייתא בה מבוארת שיטת רבי יהושע: **דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל הַזְּבָחִים שֶׁפִּיתּוֹרָה, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בָּשָׂר, וְחֵלֶב קַיָּים בְּטָהֳרָתוֹ, בֵּין שֶׁנִּטְמָא חֵלֶב, וּבָשָׂר קַיָּים בְּטָהֳרָתוֹ, זוֹרֵק אֶת הַדָּם.** אבל **שלמי נָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח** אין דינם כשאר זבחים, מפני שבהם צריך הבשר להיות ראוי לאכילה. בשלמי נזיר כדי לקיים מצוות האמורות בנזיר, שילוח שערו תחת דוד השלמים ותנופת הזרוע, ובפסח כי עיקרו לאכילה בא, ולפיכך רק אם **נִּטְמָא חֵלֶב וּבָשָׂר קַיָּים זוֹרֵק אֶת הַדָּם,** אבל אם **נִּטְמָא בָּשָׂר וְחֵלֶב קַיָּים אֵין זוֹרֵק אֶת הַדָּם,** כי אין הבשר ראוי לאכילה, **וְאַף** על פי כן **אִם** עבר **וְזָרַק** את הדם **הוּרְצָה** – עלה הקרבן לרצון, כי מצוות הנזיר אינם מעכבות בו, וכן בפסח האכילה אינה מעכבת. ודברים אלו אמורים בנטמא הבשר אבל **נִּטְמְאוּ הַבְּעָלִים בְּמֵת, לֹא יִזְרוֹק** את הדם **וְאִם** עבר **וְזָרַק** את הדם **לֹא הוּרְצָה** – לא עלה הקרבן לרצון, והוא פסול. כי אף שהאכילה אינה מעכבת בפסח ואין צריך בשר ראוי לאכילה, מכל מקום טומאת הבעלים מעכבת כי צריך שיהיו הבעלים ראויים לאכילה בשעת הזריקה, ובנזיר טומאת הבעלים מעכבת ופוסלת את הקרבן משום שסותר את נזירותו על ידי שנטמא, וצריך למנות שוב ימי נזירות. ובדברי רבי יהושע אלו מבואר שאכילת הפסח אינה מעכבת ולכך בנטמא הבשר אם זרק הורצה, וכשיטתו אמר רב את דבריו.

שנינו במשנה: **וְכַמּוּקְדָּשִׁין אֵינוֹ כֵּן וכו'** אלא אף על פי שנטמא הבשר והחלב קיים זורק את הדם.

הגמרא מדייקת שהמשנה נאמרה כדעת רבי יהושע. מהמשנה מדויק כי רק אם החלב קיים זורק את הדם, אבל אם נטמא גם החלב אינו זורק את הדם. אומרת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – משנתנו הסוברת שכאשר נטמאו שניהם הבשר והחלב אינו זורק את הדם, כדעת מי שנויה, כדעת **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא** הסובר שאין הדם נזרק אלא כאשר יש דבר הניתר על ידו, או בשר לאכילה או חלב למזבח, ולכך בשנטמאו שניהם אינו זורק את הדם.

מביאה הגמרא ברייתא בה מבוארת שיטת רבי יהושע: **דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל הַזְּבָחִים שֶׁפִּיתּוֹרָה שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר מֵהֶן כַּזַּיִת בָּשָׂר** לאכילת אדם **אוֹ כַּזַּיִת חֵלֶב** לאכילת מזבח, **זוֹרֵק אֶת הַדָּם.** שנאמר (דברים יב כז) 'וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם', צריך שיתקיים 'הבשר והדם', ולכך אם אין בשר אין זריקת דם, ובנשתייר כזית הרי זה חשוב שיש בשר. אבל אם לא נשתייר אלא **כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת חֵלֶב, אֵין זוֹרֵק אֶת הַדָּם,** כי פחות מכדי שיעור אכילה אינו חשוב שיור, ובשר וחֵלֶב אינם מצטרפים זה עם זה לשיעור שלם, לפי שזה לאכילת אדם וזה לאכילת מזבח. כן הדין בכל הקרבנות, **וּבְקָרְבַּן עוֹלָה** אין הדין כן, אלא **אֲפִילּוּ** נשתייר **כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת חֵלֶב זוֹרֵק אֶת הַדָּם,** מִפְּנֵי **שֶׁכּוּלָּהּ כָּלִיל** – שמקטיר כולה על גבי המזבח, וכיון ששניהם, הבשר והחלב, אכילת מזבח הם, מצטרפים לכזית. ובדברי רבי יהושע אלו מבוארת שיטתו שאם לא נשתייר לא הבשר ולא החלב אינו זורק את הדם.

מוסיף רבי יהושע ומבאר דין שיור מנחה: **וְכַמְּנָחָה אַף עַל פִּי שֶׁכּוּלָּהּ קַיֶּימֶת** ולא נשאר כלום מן הבשר והחלב **לֹא יִזְרוֹק** את הדם, כי שיור המנחה אינו חשוב שיור.

הגמרא מבררת דין שיור מנחה המבואר בסוף הברייתא. שואלת הגמרא: **מְנָחָה מַאי עֲבִידְתָּהּ** – מה עניינה, כלומר, היכן יש זריקת דם בקרבן מנחה, והלא אין אחת מחמש מנחות באה עם הזבח.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא,** הברייתא עוסקת **בִּמְנָחַת נְסָכִים** שמביאים אותה עם הקרבנות, והחידוש בדבריה הוא, כי **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמְרִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, **בֵּיוָן דְּקָא אָתְיָא** – כיון שהמנחה באה **מִכֹּחַ זֶבַח** [–מחמת הזבח], **בְּגוּפַיְיהוּ דְּזֶבַח דָּמֵי** – הרי היא חשובה כמו הזבח עצמו, ואף אם לא נשתייר מהבשר כיון שנשתייר מהמנחה הרי היא במקומו להכשיר את זריקת הדם, **קָא מַשְׁמַע לָן,** משמיענו התנא שאין הדבר כן אלא אינה חשובה כמו הזבח עצמו, ולכך אפילו נותרה כל המנחה אם לא נותר מהבשר לא יזרוק את הדם.

הגמרא שבה לבאר את האמור בתחילת הברייתא שעל שיור כזית חלב זורקים את הדם. שואלת הגמרא: שיור של **חֵלֶב, מְנָא לָן** – מהיכן למדנו שהוא כבשר להכשיר את זריקת הדם. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וּמָטוּ בָּהּ** – ויש מטים ומכריעים לומר שמועה זו **מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, דְּאָמַר קְרָא** בזריקת דם השלמים (ויקרא יז ו) 'וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבַּח ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'', משמע שזורק את הדם בשביל הַחֵלֶב **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין** שם **בָּשָׂר,** כי לא נזכר בפסוק בשר אלא הקטרת החלב.

שואלת הגמרא: **אַשְׁכְּחָן** – מצאנו בכתוב שֶׁחֵלֶב [המכסה את הקרב וחלב שעל שתי הכליות] דינו כבשר, אבל **יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת** שאף הם נקטרים על המזבח עם החלב, **מְנָא לָן** – מהיכן לנו שאם לא נשתייר מהם אלא כזית דינם כבשר.

הגמרא מבררת מהיכן פשוט שאכן זורקים את הדם אף על יותרת הכבד ושתי הכליות. מבררת הגמרא: **הֵיכָא אָמְרִינַן דְּזָרְקִינַן** – היכן אמרנו שזורקים עליהם את הדם. משיבה הגמרא: **מִדְּקָתָנֵי** – ממה ששנינו בברייתא **וּבַמְּנָחָה אַף עַל פִּי שֶׁכּוּלָּהּ קַיֶּימֶת לֹא יִזְרוֹק,** ויש לדקדק, שרק אם נשארה **מְנָחָה** שאינה מגוף הזבח **הוּא דְּלָא יזרוק, אֲבָל** אם נשארו **יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת** שהם מגוף הזבח, **שַׁפִּיר דָּמֵי** – יכול לזרוק.

עתה לאחר שנתברר לגמרא שאכן זורקים עליהם את הדם שבה הגמרא לשאלתה: **מְנָא לָן** – מהיכן למדנו שזורקים עליהם את הדם. משיבה הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן דְּיָדֵיהּ** [–מדברי עצמו] **אָמַר, אָמַר קְרָא** – נאמר בסיום הפסוק שממנו למדנו לעיל שזורקים את הדם על החלב, 'וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם וגו' וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחוֹחַ', ויש ללמוד מכך, **שִׁכְלֹל שֶׁאַתָּה מַעֲלֶה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ** יזרק עליו הדם, וזה כולל את כל האימורים הנקטרים על המזבח.

הגמרא מבארת מה הצורך לכתוב גם 'חלב' וגם 'ריח ניחוח'. אומרת הגמרא: **וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב** – והוצרכה התורה לכתוב 'חֵלֶב', **וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב** – והוצרכה לכתוב 'רֵיחַ נִיחוֹחַ', משום **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – שאם כתבה התורה 'חֵלֶב' בלבד, **הָוֶה אָמִינָא** – הייתי יכול לומר שאם נשתייר חֵלֶב בלא בשר **אֵין** – אבן יזרוק את הדם, אבל אם נשתיירו רק **יוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת לֹא** יזרוק, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'לְרֵיחַ נִיחוֹחַ', ללמד שגם על יותרת הכבד ושתי הכליות העולים לריח ניחוח זורקים את הדם. **וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** רק והקטיר הנקטרים 'לְרֵיחַ נִיחוֹחַ', **הָוֶה אָמִינָא** – הייתי יכול לומר שכָּל הָעוֹלִין לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אם נשתייר מהם יזרק עליהם הדם, **וַאֲפִילּוּ מְנָחָה** שאף בה נאמר (במדבר טו יג) 'רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'', לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא** 'חֵלֶב', ללמד שיש לרבות מריח ניחוח רק דבר הדומה לחלב שהוא מגופו של הזבח [–יותרת הכבד ושתי הכליות], ולא מנחה שאינה מגופו של הזבח.

משנה

במשנה לעיל (עח:) נתבאר דין אכילה בפסח ושאר קרבנות צבור כאשר קרבים בטומאה, במשנתנו מבאר התנא את האופנים בהם פסח קרב בטומאה. נאמר בתורה בפרשת קרבן פסח (במדבר ט י–יא) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ וגו' וְעָשָׂה פֶּסַח לַה', בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ' וגו', ונתבאר בזה שהטמא בזמן הפסח שהוא ארבעה עשר בניסן, הרי הוא נדחה להקריב את הפסח בארבעה עשר באייר, ופסח זה נקרא פסח שני. והגמרא לעיל (סו:) דורשת מ'איש' הנאמר בפסוק, שדווקא 'איש' שהוא טמא נדחה לפסח שני אבל אין צבור נדחים לפסח שני אלא עושים את הראשון בטומאה.

משנתנו מבארת מהו גדר צבור שעושין הפסח בטומאה, וגדר יחידים שנדחים לפסח שני: **נִּטְמָא** כל הקָהָל **אוֹ רוּבּוֹ** בטומאת מת, **אוֹ שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים טְמֵאִים וְהָקָהָל טְהוֹרִים, יַעֲשׂוּ** כולם את הפסח **בְּטוּמְאָה.** אבל אם **נִּטְמָא מִיעוּט הַקָּהָל, הַטְּהוֹרִין עוֹשִׂין** בטהרה **אֶת**

המשך בעמוד עד

הפסח הָרִאשׁוֹן בארבעה עשר בניסן, וְהַמְּתַמְּאִין עוֹשִׂין אֶת הפסח הַשֵּׁנִי בארבעה עשר באייר.

גמרא

במשנה נתבארו האופנים שבהם עושים את הפסח בטומאה. הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר אופן נוסף, וכן טעם הדבר שעושים כולם את הפסח בטומאה: תָּנוּ רַבָּנָן, חֲרֵי שָׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל טְמֵאִין, וְכֹהֲנִים וּכְלֵי שָׁרֵת – סכיני השחיטה והמזרקים שמקבלים וזורקים בהם את הדם טְהוֹרִין, אוֹ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִין, וְכֹהֲנִים וּכְלֵי שָׁרֵת טְמֵאִין, וַאֲפִילּוּ יִשְׂרָאֵל וְכֹהֲנִים טְהוֹרִין וּכְלֵי שָׁרֵת טְמֵאִין], יַעֲשׂוּ כל הצבור כולו את הפסח בְּטוּמְאָה, לפי שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר הבא בטומאה חָלוּק במעשהו בין המקריבים, שחלקם יעשוהו בטומאה וחלקם בטהרה, אלא כיון שקרבן רוב הצבור בא בטומאה אף היחידים יעשוהו בטומאה].

שנינו בברייתא שאם כלי השרת טמאים עושים כולם את הפסח בטומאה, ומשמע שאף אם מקצת מהקהל טמאים גם הם עושים בטומאה ולא נדחים לפסח שני, מבארת הגמרא שדין זה אינו בכל אופני הטומאה שנטמאו כלי השרת. אומרת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה שעושים אף הטמאים את הפסח בטומאה, אֶלָּא שֶׁנִּטְמָא הַפִּכְּין של השחיטה] בְּאדם או כלי טְמֵא מֵת – שנגע במת ונעשה אב הטומאה, שבאופן זה נעשה גם הסכין אב הטומאה, משום דְּרַחֲמָנָא אָמַר – שהתורה אמרה בפרשת טומאת מת, בדין טומאת מגע המת (במדבר יט טז) 'וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחלל חָרֶב או בְּמֵת וגו' יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים', הקיש חרב לחלל [–מת], ללמד שחֶרֶב חֲרֵי הוּא בָּחלל, כלומר, כלי מתכת הנטמא במת נעשה טמא כטומאת מי שנגע בו, וּמכיון שהסכין הוא אב הטומאה קָא מְטַמֵּא לְגַבְרָא – הרי הוא מטמא את האדם השוחט בו, ונמצא דְּמַעְיְקְרָא כִּי מִיתְעֲבִיד – שמתחילה [–משעת שחיטה] כשנעשה הקרבן, בְּטוּמְאַת הַגּוּף דְּכָרֵת קָא מִיתְעֲבִיד – נעשה על ידי אדם טמא שיש עונש כרת על כניסתו לעזרה בטומאה, וכיון שנדחה איסור טומאה החמור בפסח זה, נדחה לגמרי ויעשו את הפסח בין הטהורים ובין הטמאים]. אֲבָל נִטְמָא הַפִּכְּין בְּטוּמְאַת שֶׁרֶץ, ואינו אלא ראשון לטומאה, דְּבָשָׂר הוּא דְּמִטַּמְּיָא לֵיהּ – שהבשר הוא זה שנטמא מהסכין, לְגַבְרָא לֹא מְטַמְּיָא לֵיהּ – אבל האדם השוחט לא נטמא ממנו, כי ראשון לטומאה אינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין, טְהוֹרִין עָבִיד – הטהורים יעשו את הפסח, ויאכלו את בשר הפסח שנטמא, טְמֵאִין לֹא עָבִיד – אבל הטמאים לא יעשו את הפסח וידחו לפסח שני, כי מוּטָב שֶׁיֹּאכַל בשר הפסח בְּטוּמְאַת בָּשָׂר – כשהבשר טמא אבל האדם האוכלו טהור, שאכילה זו אסורה בְּלָאו, וְאַל יֹאכַל הַבָּשָׂר בְּטוּמְאַת הַגּוּף של האדם האוכלו שֶׁהאיסור הוּא בְּכָרֵת].

מוכיחה הגמרא מדברי רב חסדא: אַלְמָא קָסָבַר – מוכח שסובר רַב חִסְדָּא, טוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִיבּוּר – כלומר, אף שהתירה התורה לצבור להביא קרבן בטומאה בקושי התירה, ואינו היתר גמור אלא כאשר אין אפשרות להביאו בטהרה, ויש לחזר כמה שאפשר אחר עשיית הפסח בטהרה או שיעשה בטומאה יותר קלה, ולכך אף שהפסח בא בטומאת בשר אין להביאו בטומאת הגוף החמורה. מוסיפה הגמרא: וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק, טוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִיבּוּר, ובשנטמא הסכין בטומאת שרץ, אותם הטמאים בטומאת הגוף אינם עושים את הפסח בטומאה אלא נדחים לפסח שני, כדברי רב חסדא.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רב חסדא ורבי יצחק וסוברת שמדובר אף בטומאת שרץ. אומרת הגמרא: וְרָבָא אָמַר, גם בנטמא הסכין בטומאת שרץ שלא נטמא אלא הבשר, אֲפִילּוּ טְמֵאִין נָמֵי עֲבְדִי – גם עושים את הפסח עם הטהורים. מבררת הגמרא: מַאי טַעֲמָא – מהו הטעם, הלא לא הותרה בפסח זה טומאה שיש בה כרת. משיבה הגמרא: דְּכָתִיב (ויקרא ז יט) בדין טומאת בשר קדשים, 'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכֹל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף, וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר', הקיש הכתוב דין טומאת הגוף לטומאת בשר, ללמד שכָּל הַיָּכא – כל מקום דְּלֹא קָרְינַן בֵּיהּ – שלא מתקיים בבשר קדשים תחילת הפסוק 'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכֹל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל', שמותר לאוכלו בטומאת הבשר, כגון כאן שבשר הפסח נטמא ונדחית הטומאה בצבור בטומאת הבשר, לֹא קָרְינַן בֵּיהּ – לא מתקיים בו גם סוף הפסוק 'וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר' – ולא טמא, אלא יאכל אף בטומאת הגוף]. וְכָל הַיָּכא דְּקָרְינַן בֵּיהּ – וכל מקום שמתקיים בבשר קדשים תחילת הפסוק 'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכֹל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל', שאסור לאכלו בטומאת הבשר, קָרְינַן בֵּיהּ אף את סוף הפסוק 'וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר', ויש לאכול בשר זה בטהרת הגוף.

שנינו במשנה שבנטמא רוב הקהל עושים את הפסח בטומאה, מבררת הגמרא מה הדין בשנטמאו מחצית הקהל: אֵיתְמַר – נאמר בבית המדרש, חֲרֵי שָׁהֵיוּ קהל יִשְׂרָאֵל מֻחֱצָה מהם טְהוֹרִין וּמֻחֱצָה מהם טְמֵאִין, רַב אָמַר, מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה הרי הוא כְּרוֹב, וְרַב כַּהֲנָא אָמַר, מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב. מבארת הגמרא: רַב אָמַר מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה כְּרוֹב – כל מחצה מהם חשוב כרוב, ולכך הַלָּלוּ – הטהורים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בטהרה, שהרי כשרוב הקהל טהורים אין רשאים הטהורים לעשות את הפסח בטומאה, וְהַלָּלוּ – הטמאים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בטומאה ואין נדחים לפסח שני, כיון שנחשבים כרוב וכשרוב הקהל טמאים עושים את הפסח בטומאה]. וְרַב כַּהֲנָא אָמַר, מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב, הלכך טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן בטהרה, וּמְטַמְּאִין נידונין כמיעוט ונדחים מפסח ראשון, ועוֹשִׂין אֶת הפסח הַשֵּׁנִי.

אִיבָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אָמַר רַב כַּהֲנָא, מֻחֱצָה עַל מֻחֱצָה אֵינוֹ כְּרוֹב ואף לא כמיעוט, ולכן טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן בטהרה,

וּטְמֵאִין אֵין עוֹשִׂין לֹא אֶת הַפֶּסַח הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַפֶּסַח הַשֵּׁנִי, מבארת הגמרא את טעם דין הטמאים, בָּרִאשׁוֹן לֹא עָבְדִי – פסח ראשון אינם עושים בטומאה, משום דְּלֹא הָווּ רוּבָּא – שאינם רוב, ולכך אין הם יכולים לעשותו בטומאה, בַּשֵּׁנִי לֹא עָבְדִי, משום דְּלֹא הָווּ מְיעוּטָא – שאינם מיעוט, ואין טמאים נדחים לפסח שני אלא כשהם מיעוט מהציבור.

הגמרא מקשה ממשנתנו על רב: תְּנַן – שנינו במשנתנו, נִטְמָא קָהָל אוֹ רוּבּוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים טְמֵאִין וְהַקָּהָל טְהוֹרִים, יַעֲשֶׂה הפסח של כל הקהל בְּטוּמְאָה, ואף פסחם של הטהורים. ויש לדקדק ממה שנאמר 'או רובו', שדווקא כשנטמא רובו של הקהל הוּא דְּעָבְדִי – אז עושים הטמאים פסח ראשון, ונעשה הפסח בְּטוּמְאָה, אֲבָל פַּלְגָּא וּפַלְגָּא – מחצה טהורים ומחצה טמאים, לֹא עָבְדִי – לא עושים הטמאים פסח בָּרִאשׁוֹן כלל, וקַשְׁיָא לְרַב שאמר כי במחצה על מחצה עושים כולם בראשון.

דוחה הגמרא: אָמַר [–ישיב] לָךְ רַב, אין לך לדקדק ולהוכיח מהמשנה שבמחצה על מחצה לא יעשו הטמאים פסח ראשון כלל, כי ניתן לדקדק כך, רוּבָּא – כאשר רוב הקהל טמאים, עָבְדִי כּוּלְּהוּ – עושים כולם בְּטוּמְאָה, גם הטהורים, אבל כאשר פַּלְגָּא וּפַלְגָּא – מחצה טהורים ומחצה טמאים, לא יעשו גם הטהורים בטומאה, אלא הָלְּלוּ – הטהורים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בטהרה, וְהַלָּלוּ – הטמאים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בטומאה.

הגמרא מוכיחה מהמשנה כתירוצו של רב. אומרת הגמרא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא שבמחצה ומחצה הטמאים עושים את הפסח הראשון בטומאה ואינם נדחים לשני, דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא של משנתנו, נִטְמָא מְיעוּט הַקָּהָל, טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וּטְמֵאִין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי. ומדויק מהמשנה כי דווקא באופן בו נטמא מְיעוּט הקהל הוּא דְּעָבְדִי טמאים בַּשֵּׁנִי, אֲבָל פַּלְגָּא וּפַלְגָּא – מחצה טהורים ומחצה טמאים, לֹא נדחים הטמאים לשני וְעָבְדִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן וְהָלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן.

לאחר שהוכיחה הגמרא מהמשנה כדעת רב, מקשה ממנה על רב כהנא. מקשה הגמרא: וְאֶלָּא – אם כן שמוכח מהסיפא של משנתנו שבמחצה ומחצה אין הטמאין נדחים לשני אלא עושין פסח ראשון בטומאה, קַשְׁיָא מהמשנה לְרַב כַּהֲנָא, הסובר שמחצה על מחצה אינו נידון כרוב, ואין הטמאים עושים בראשון.

מתרצת הגמרא: אָמַר [–ישיב] לָךְ רַב כַּהֲנָא, אין לך לדקדק מהסיפא שבמחצה ומחצה הטמאים עושים בראשון, אלא כך תדקדק, נִטְמְאוּ מְיעוּט הַקָּהָל, טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וּטְמֵאִין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי, דווקא בנטמאו מיעוט עושים הטמאים את השני, הָא פַּלְגָּא וּפַלְגָּא, טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן, אֲבָל טְמֵאִין אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי.

מקשה הגמרא: הָתְנִינַן – תירוץ זה מובן לְלִישְׁנָא בָּתְרָא [–לשון אחרון] דְּרַב כַּהֲנָא, הסובר שבמחצה על מחצה הטמאים אינם עושים לא בראשון ולא בשני, אֶלָּא לְהָךְ לִישְׁנָא – ללשון האחר דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא טְהוֹרִים עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וּטְמֵאִין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נבאר את הדיוק מהמשנה שבמחצה על מחצה הטמאים אינם עושים את השני.

מתרצת הגמרא: אָמַר [–ישיב] לָךְ רַב כַּהֲנָא, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ פַּלְגָּא וּפַלְגָּא נַמִּי טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וּטְמֵאִין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי כדין נטמא מיעוט הקהל, וְהָאי דְּקָתָנֵי בסיפא של משנתנו נִטְמָא מְיעוּט הַקָּהָל, הטעם הוא, אֵידֵי דְּתָנָא – אגב ששנה התנא בְּרֵישָׁא רוּבּוֹ כי במחצה על מחצה אין הדין כן, תָּנָא נַמִּי – לכך שנה גם בְּסֵיפָא מְיעוּטוֹ אף שכן הדין גם במחצה על מחצה.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לכל אחת מהשיטות החולקות בדין מחצה על מחצה: תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב – שנינו בברייתא כדברי רב, וְתַנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא – וכן שנינו בברייתא כדברי רב כהנא, וּבְתַרְתֵּי לִישָׁנֵי – ושתי הלשונות ששנינו בדברי רב כהנא, לכל לשון יש ברייתא המוכיחה כדבריו.

תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַב – כדברי רב הסובר שבמחצה על מחצה הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן, הָיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֶצָּה טְהוֹרִין וּמֻחֶצָּה טְמֵאִין, הָלְּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן וְהָלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן.

תַּנְיָא כְּלִישְׁנָא קַמָּא דְּרַב כַּהֲנָא – כדברי הלשון הראשון בדעת רב כהנא הסובר שטהורים עושים פסח ראשון וטמאים פסח שני, חֲרֵי שָׂהֳיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֶצָּה טְהוֹרִין וּמֻחֶצָּה טְמֵאִין, טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וּטְמֵאִין אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי.

וְתַנְיָא כְּלִישְׁנָא בָּתְרָא דְּרַב כַּהֲנָא – כדברי הלשון האחרון בדעת רב כהנא הסובר שטהורים עושים פסח ראשון וטמאים אין עושים כלל, חֲרֵי שָׂהֳיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֶצָּה טְהוֹרִין וּמֻחֶצָּה טְמֵאִין, טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וּטְמֵאִין אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי.

עתה מבררת הגמרא כיצד כל שיטה תיישב את הברייתות שכנגדה. שואלת הגמרא: לְרַב הסובר שבמחצה ומחצה עושים הטמאים בראשון, וּלְלִישְׁנָא כַּתְרָא דְּרַב כַּהֲנָא שהטמאים אינם עושים פסח כלל, הָא דְּתָנָא בברייתא המסייעת ללשון הראשון של רב כהנא, הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וּטְמֵאִין אֶת הַשֵּׁנִי, הֵיכִי מְתָרְצִי לָהּ – היאך יישבו את דברי הברייתא.

משיבה הגמרא: רב ורב כהנא יפרשו, שהברייתא עוסקת בְּגִּוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֶצָּה טְהוֹרִין וּמֻחֶצָּה טְמֵאִין, וְנָשִׁים מַשְׁלִימוֹת לַטְּמֵאִים שיהיו מחצה, כלומר, הזכרים לבדם רובם טהורים, והנשים לבדן רובן טמאות, ועל ידי צירוף הנשים הרי ישראל מחצה על מחצה, וְקָסָבַר – סובר התנא ששנה ברייתא זו, שֶׁנָּשִׁים בְּפסח רִאשׁוֹן וכל שכן בשני אינן חייבות אלא רְשׁוּת הוא להן, ולכן אין להביאן בחשבון הטהורים והטמאים, הלכך, דַּל – הסר את הַנָּשִׁים מֵחשבון הַטְּמֵאִין, וְהָווּ לְהוּ – ונמצא שהַטְּמֵאִין מְיעוּטָא, וּמִיעוּטָא יָדְחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי, אבל מודה התנא שאם היו הזכרים מחצה על מחצה, אין הטמאים נדחין לפסח שני, ולדעת רב יעשו הטמאים בראשון, וללשון האחרון של רב כהנא לא יעשו כלל.

הגמרא ממשיכה ומבררת כיצד יבארו רב והלשון הראשון של רב כהנא את הברייתא המסייעת ללשון האחרון. שואלת הגמרא: לְרַב הסובר שבמחצה ומחצה טמאים עושים בראשון, וּלְלִישְׁנָא קַמָּא דְּרַב כַּהֲנָא שהטמאים עושים בשני, הָא דְּתָנְיָא בברייתא המסייעת ללשון האחרון, הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טְהוֹרִין עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וּטְמֵאִין אֵין עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי, הֵיכִי מְתָרְצִי לָהּ – היאך יישבו את דברי הברייתא לשיטתם.

משיבה הגמרא: רַב מְתָרֵיץ לָהּ לברייתא, בְּגִּוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל הזכרים, מֻחֶצָּה מהם טְמֵאִין וּמֻחֶצָּה מהם טְהוֹרִין, וּכשאתה מונה נשים עמהם, הַנָּשִׁים הטהורות עוֹדְפוֹת – מוסיפות עַל הַטְּהוֹרִים, ונמצאו הטהורים רבים מן הטמאים. וְקָסָבַר התנא נָשִׁים בְּפסח רִאשׁוֹן חוֹבָה, ועל כן מצטרפות להוסיף על מנין הטהורים לענין חיוב פסח ראשון, וּבְפסח שֵׁנִי אין הנשים חייבות אלא רְשׁוּת הוא להן, ואינן מצטרפות לחשבון בפסח זה. הלכך, בָּרִאשׁוֹן לֹא עָבְדִי – לא עושים הטמאים, משום דְּהָווּ לֵיהּ מִיעוּט טמאים על ידי צירוף הנשים, וּמִיעוּטָא לֹא עָבְדִי בָּרִאשׁוֹן, וּבַשֵּׁנִי גם לֹא עָבְדִי הטמאים, משום שֶׁדַּל [–הסר] נָשִׁים מִינַּייהוּ שאינן חייבות בפסח שני, וְהָווּ לְהוּ – ונמצאו הטהורים והטמאים פַּלְגָּא וּפַלְגָּא, וּפַלְגָּא לֹא עָבְדִי בַּשֵּׁנִי.

הגמרא מבארת כיצד תתיישב ברייתא זו ללשון הראשון של רב כהנא: וּלְרַב כַּהֲנָא בלשון הראשון דְּאָמַר, שלא רק כאשר מיעוט היו טמאים בראשון עושים בשני אלא פַּלְגָּא נַמִּי עָבְדִי – אף אם מחצה היו טמאים בראשון עושים בַּשֵּׁנִי, ומשום כך אינו יכול ליישב כרב, הָכִי מְתָרֵיץ לָהּ – כך הוא מתרץ את הברייתא, בְּגִּוֹן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֶצָּה טְהוֹרִין וּמֻחֶצָּה טְמֵאִין, וְנָשִׁים מַשְׁלִימוֹת לַטְּהוֹרִין, שהיו הזכרים רוב טמאים ומיעוט טהורים ועל ידי הנשים שרובן טהורות הרי ישראל מחצה טהורים, וְקָסָבַר התנא, נָשִׁים בָּרִאשׁוֹן חוֹבָה וּבַשֵּׁנִי רְשׁוּת, הלכך, בָּרִאשׁוֹן לֹא עָבְדִי הטמאים, כיון דְּהָווּ לְהוּ טמאים וטהורים פַּלְגָּא וּפַלְגָּא על ידי צירוף הנשים, וּפַלְגָּא לדעת הלשון הראשון של רב כהנא בָּרִאשׁוֹן לֹא עָבְדִי אלא נדחין לשני, אולם בַּשֵּׁנִי נַמִּי לֹא עָבְדִי הטמאים, משום שֶׁדַּל [–הסר] נָשִׁים מִינַּייהוּ מִן הַטְּהוֹרִין, כיון שאינן חייבות בפסח שני, ונמצא שהָווּ לְהוּ טְמֵאִין בפסח שני רוּבָּא [–רוב], וְרוּבָּא לֹא עָבְדִי בַּשֵּׁנִי.

עתה מבררת הגמרא כיצד יבארו שני הלשונות של רב כהנא את

המשך בעמוד עט

הברייתא המסייעת לרב. שואלת הגמרא: **וְלִרְבִּ כַּהֲנָא**, בין ללשון הראשון שטמאים עושים בשני ובין ללשון השני שטמאים אינם עושים כלל, **הָא דְּתָנֵיא** בברייתא המסייעת לדברי רב, **חֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֶצָּה טְהוֹרִין וּמֻחֶצָּה טְמֵאִין, הַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן, וְהַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן, חֵיכִי מְתַרֵּיץ לָהּ** – היאך יישב רב כהנא בריייתא זו.

משיבה הגמרא: **אָמַר** [–ישיב] **לָךְ רַב כַּהֲנָא, תַּנָּאֵי הִיא** – דין זה במחלוקת תנאים הוא, **אִיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר** – יש תנא הסובר שֻׁמֻּחֶצָּה **עַל מֻחֶצָּה נִדּוֹן כְּרוֹב**, וכך סובר התנא של בריייתא זו ולכן עושין לעצמן, **וְאִיכָּא לְמֵאן דְּאָמַר** – ויש תנא הסובר שֻׁמֻּחֶצָּה **עַל מֻחֶצָּה אֵינוֹ נִדּוֹן כְּרוֹב**, ואין הטמאים עושים את הראשון, וכך סובר התנא שאמר לעיל שאין הטמאים עושים בראשון וכדעתו סובר רב כהנא.

הגמרא הביאה לעיל ברייתא הסוברת כדעת רב שבמחצה על מחצה הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן, ולא הביאה אלא את תחילת דבריה, ועתה מביאה הגמרא את כל הברייתא, בה מבואר מהו גדר מחצה על מחצה ורוב, וכן שיטות נוספות בדין פסח הבא בטומאה: **גּוּפָא** – נשוב לעצם דברי הברייתא ונבאר אותם. **חֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מֻחֶצָּה טְהוֹרִין וּמֻחֶצָּה טְמֵאִין, הַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן וְהַלָּלוּ עוֹשִׂין לְעַצְמָן**, במה דברים אמורים כשהיו מחצה על מחצה בצמצום, אבל אם **הָיוּ טְמֵאִין עוֹדְפִין עַל הַמְּהוֹרִין אֲפִילּוּ אֶחָד**, הרי זה רוב טמאים **וְיַעֲשׂוּ כולם בְּטוּמְאָה**, אף הטהורים, **לְפִי שֶׁאֵין קָרְבַּן צִיבּוּר** הבא בטומאה **חָלוּק** במעשהו בין המקריבים, אלא כולם יעשוהו כאחד בטומאה, כך היא שיטת תנא קמא. **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא אוֹמֵר, אֵין הטמא הַיָּחִיד מַכְרִיעַ אֶת הַצִּיבּוּר לְטוּמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר** במצות הפסח (דברים טז ה),